

Харицька С. В., Колісниченко А. В. Проблема адаптації форм виховних заходів до сучасних вимог дистанційного навчання / С. В. Харицька, А. В. Колісниченко // Перспективи та інновації науки Серія: Педагогіка. Психологія. Медицина. – Випуск №8 (13), 2022. – С. 306-315.

УДК 354:328.185

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ФОРМ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ ДО СУЧАСНИХ ВИМОГ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. Формування національної ідентичності, сприяння збагаченню й оновленню інтелектуального фонду нації, виховання еліти – завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців. Національна ідентичність – це персональна ідентичність або відчуття приналежності до певної держави чи нації. Національна ідентичність/самосвідомість – одна зі складових ідентичності людини, пов'язана з відчутною їм приналежністю до певного етносу чи нації. Усвідомлення та осмислення власної ідентичності є одним з найважливіших мотиваційних чинників поведінки. Вища школа, плануючи проведення виховних заходів має дотримуватись даних принципів, щоб не втратити зерна національної ідентичності, посіяні у середній школі. Маємо визнати, що формування національної ідентичності є неодмінним фактором стабільного і стійкого існування держави, а іноді, навіть, подальше виживання та існування країни. Виховна робота – це той аспект формування особистості, який просто не можна відкласти на потім. Навіть карантин не може стати перепорою для проведення заходів, які допоможуть сформувати культурні цінності та сприяти гармонійному розвитку. У системі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах має продовжуватися процес реалізації вимог програми виховання всебічно розвиненої особистості. У виховній роботі зі студентською молоддю варто використовувати різні форми. Переведення закладу вищої освіти на дистанційне навчання перед викладачами/кураторами поставило непросте питання, яке потребує креативного мислення для проведення виховних заходів онлайн. Студенти-першокурсники відчують брак виховних та позаурочних заходів порівняно зі школою, тому відновити цей баланс є першочерговим завданням кураторів та викладачів, які працюють зі студентами молодших курсів.

Ключові слова: виховна робота, національна ідентичність, навчально-виховний процес, вища школа, виховний захід.

THE PROBLEM OF THE FORMS OF EDUCATIONAL ACTIVITIES ADAPTATION TO THE MODERN REQUIREMENTS OF DISTANCE EDUCATION

Abstract. Formation of national identity, promotion of enrichment and renewal of the intellectual fund of the nation, education of the elite are tasks facing higher educational institutions on the same level as the training of highly qualified specialists. National identity is a personal identity or sense of belonging to a certain state or nation. National identity/self-awareness is one of the components of a person's identity, related to their perceived belonging to a certain ethnic group or nation. Awareness and understanding of one's own identity is one of the most important motivational factors of behavior. A higher school, planning educational events, must adhere to these principles in order not to lose the seeds of national identity sown in secondary school. We have to admit that the formation of national identity is an indispensable factor for the stable and stable existence of the state, and sometimes, even, the further survival and existence of the country. Educational work is that aspect of personality formation that simply cannot be postponed. Even the quarantine cannot become an obstacle for holding events that will help shape cultural values and promote harmonious development. In the system of professional training of specialists in higher educational institutions, the process of implementing the requirements of the program for the education of a comprehensively developed personality should continue. Different forms should be used in educational work with student youth. The transfer of a higher education institution to distance learning posed a difficult question to teachers/supervisors, which requires creative thinking to conduct educational activities online. First-year students feel a lack of educational and extracurricular activities compared to school, so restoring this balance is the primary task of supervisors and teachers who work with students of junior years.

Keywords: educational work, national identity, educational process, higher school, educational event.

Постановка проблеми. Виховна робота – це той аспект формування особистості, який просто не можна відкласти на потім. Навіть карантин не може стати перепорою для проведення заходів, які допоможуть сформувати культурні цінності та сприяти гармонійному розвитку. У системі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах має продовжуватися процес реалізації вимог програми виховання всебічно розвиненої особистості. У виховній роботі зі студентською молоддю варто використовувати різні форми. Під час карантину та переведення закладу вищої освіти на дистанційне навчання перед викладачами/кураторами поставило непросте питання, яке потребує креативного мислення для проведення виховних заходів онлайн. Студенти-першокурсники відчувають брак виховних та позаурочних заходів порівняно зі школою, тому відновити цей баланс є першочерговим завданням кураторів та викладачів, які працюють зі студентами молодших курсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних основ розв'язання проблеми виховної роботи зробили В. Андрущенко, І. Бех, А. Бойко, І. Зязюн, Л. Губерський, В. Кремень, В. Корженко, В. Лутай, С. Максименко, Я. Цехмістер, О. Чалий (парадигмальні

зміни у контексті соціальних практик, освітньо-виховні парадигми); Ю. Сокольніков, Ю. Мануйлов, Н. Прохоренко (виховний простір, виховне середовище вищого навчального закладу; виховний простір як чинник впливу на розвиток молоді); Л. Макарова, О. Молоканова (кількісний аналіз ефективності розвитку виховної системи ВНЗ; Є. Лодатко (моделювання освітніх систем в контексті ціннісної орієнтації соціокультурного простору); Р. Сопівник (системи управління культурно-виховною роботою у вищому навчальному закладі), Л. Строева (система виховання у ВНЗ та способи її удосконалення); самовиховання особистості розкриває С. Главацька; теорію й методику виховання студентської молоді обґрунтовують В. Бучківська, М. Васильєва, І. Жилякова, І. Зязюн, В. Лозова, С. Карпенчук, Т. Осипова, Г. Пономарьова, Н. Руденко, О. Сидоренко, Г. Троцько та ін.; особливості виховної роботи в системі вищого технічного навчального закладу, викладання й виховання у вищій школі розглядають Л. Бурдейна, С. Даньшева, О. Михайлов, Г. Савош, Ю. Фокін та ін.; виховання особистості студента в умовах виховної системи – О. Ганопольський, З. Калініна; громадянське виховання – Т. Гребенник та ін. Проблема становлення виховної системи в різних умовах розглядається у наукових працях таких дослідників, як: Л. Белова, В. Демчук, Л. Новікова, Ю. Кудрявцев, О. Макарова, А. Архангельська, Ю. Ленъов, І. Селіванова, Г. Пономарьова, О. Пономарьов, Т. Бугаєва, Н. Гафурова та ін [4].

Метою статті є вказати на необхідність проведення виховних заходів у вищих навчальних закладах під час дистанційного навчання, проаналізувати проблеми та дати рекомендації щодо форм проведення таких заходів.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено у Законі України «Про освіту», засадами державної політики у сфері освіти та принципами освітньої діяльності є єдність навчання, виховання та розвитку (ст. 6 Закону України «Про освіту»). Виховання органічно поєднане з процесом навчання дітей, опанування основами наук, багатством національної і світової культури. Єдність навчання, виховання і розвитку забезпечується спільними зусиллями всіх учасників освітнього процесу. Характер виховання повинен передбачати глибоке розуміння вихователем природи вихованців, їх індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості дитини, постійно дбати про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі. Успіх виховного процесу залежить від відносин між вчителем і учнем, які повинні будуватися на основі співдружності, співробітництва і ділового партнерства [2].

Указом Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання», постановою Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки» – національно-патріотичне виховання – один із головних векторів діяльності всього українського суспільства [2].

Формування національної ідентичності, сприяння збагаченню й оновленню інтелектуального фонду нації, виховання еліти – завдання, що стоїть перед вищими навчальними закладами на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців. Національна ідентичність – це персональна ідентичність або відчуття приналежності до певної держави чи нації. Це сенс

«нації як цілого, представленої самобутніми традиціями, культурою та мовою». Національна ідентичність може означати суб'єктивне відчуття, яке людина поділяє з групою людей про націю, незалежно від законного статусу громадянства. Національна ідентичність/самосвідомість – одна зі складових ідентичності людини, пов'язана з відчутною їм приналежністю до певного етносу чи нації. Національна ідентичність – це почуття «нації як зв'язкового цілого, представленого унікальними традиціями, культурою і мовою». Національна ідентичність не тотожна поняттям національності або громадянства, хоча вони можуть бути чинниками, що мають на неї сильний вплив. Усвідомлення та осмислення власної ідентичності є одним з найважливіших мотиваційних чинників поведінки [9]. Жоден із членів нації не знає й ніколи не знатиме всіх своїх співвітчизників, але між ними існує невидима й символічна солідарність, сила якої буває надзвичайно потужною, особливо в періоди тяжких випробувань.

Національна ідентичність не є вродженою рисою, а виникає з набуттям усвідомлення єдності культури, історії, мови з певною групою людей, а з часом до цього відчуття додається почуття приналежності до певної держави, прихильність до її національної ідентичності, національної ідеї та державних символів [9]. Вища школа, плануючи проведення виховних заходів має дотримуватись даних принципів, щоб не втратити зерна національної ідентичності, посіяні у середній школі. Маємо визнати, що формування національної ідентичності є неодмінним фактором стабільного і стійкого існування держави, а іноді, навіть, подальше виживання та існування країни. Відсутність сформованості національної ідентичності призводить до кризових ситуацій в суспільстві: корупція, втрата незалежності, еміграція. Відбувається ослаблення внутрішнього суверенітету держави, яке призводить до зникнення.

Національна ідентичність визнана науковою спільнотою і громадськістю домінуючою в системі колективних ідентичностей. Національна ідентифікація поєднує два взаємопов'язаних процеси: 1) усвідомлення певною історичною спільнотою себе як виокремленого цілого зі своєю територією, населенням, історією, культурою, державністю, побутом, звичаями, традиціями, ментальністю та іншими атрибутами національного буття; 2) ототожнення (співвіднесення) окремими людьми чи їх групами себе з тією чи іншою національною спільнотою, яка має об'єктивно сформуватися як національне утворення [9].

Очевидно, що до процесу формування національної ідентичності у вищій школі мають бути задіяні усі чинники: мова, традиції, звичаї, символіка, архетипи поведінки, особливості господарювання й побуту, тип ментальності, загальноприйняті моральні норми, ідеал суспільного розвитку, домінуючі інтереси, геополітичні прагнення та ін. Ще у першій половині минуло століття Пітер Друкер зазначав, що в системі освіти традиційних університетів мають відбутися необхідні зміни, які б урахували реалії життя, інакше вони (університети) програють конкурентну боротьбу мобільнішим і більш гнучким навчальним закладам нового типу і самоліквідуються [6].

На якість проведення виховних заходів у вищій школі вплинула ситуація, що склалася у всьому світі – пандемія COVID-19 та перехід на дистанційну форму навчання, а наразі ще й війна на території нашої держави. Якщо середня

школа має комбінований режим навчання, то вища немає нагоди мобільно переходити від очного до дистанційного навчання і навпаки. Студенти, які вступили у вищі навчальні заклади, є представниками різних регіонів, а це ускладнює їх переміщення між регіонами у зв'язку із зонуванням останніх відповідно до кількості захворювань (чи приналежності до тимчасово окупованих територій держави). Така ситуація безперечно ускладнює сам процес навчання та майже унеможлиблює проведення виховних заходів.

Протягом дистанційного навчання вищі навчальні заклади намагаються акцентувати не лише на виховній складовій заходів, а й на урізноманітненні їх форм. Зупинимося на деяких варіантах, апробованих кафедрою іноземних мов та прикладної лінгвістики Національного авіаційного університету.

До Міжнародного дня лікаря 4 жовтня викладачі спільно зі студентами факультету екологічної безпеки, інженерії та технологій провели тематичну бесіду «Імунна система», під час якої обговорили особливості природного та набутого імунітету, шляхи його зміцнення та важливість вакцинації. Зважаючи на життя, учасники заходу підкреслили важливість останнього аспекту та провели конкурс рекламних плакатів на підтримку вакцинації від COVID-19 «Я – за!» Тобто, інформативна зустріч онлайн, яка стала повсякденністю для студентів, була урізноманітнена завдяки залученню творчого потенціалу здобувачів та навичок роботи з презентаційними програмами для створення агітаційних постерів [1].

У залежності від тематики заходу важливим завданням педагога є приділити увагу його формі. Деякі з них опосередковано передбачають залучення креативних технологічних підходів до організації. Наприклад, завдання Міжнародного дня пам'яток та визначних місць (18 квітня) – ще раз нагадати світовому суспільству про різноманіття культурної спадщини створеної зусиллями багатьох народів за всю історію людства, її вразливість та необхідність збереження для майбутніх поколінь. Девізом Міжнародного дня пам'яток та історичних місць стали слова: «Збережемо нашу історичну батьківщину». Через відсутність можливості відвідати визначні місця наживо, завдання студентів – використовуючи власні фотографії, створити відеоклаж із екскурсійним аудіосупроводом. Таким чином, студенти, окрім візуальної складової, мали приділити особливу увагу голосовому треку: перш за все, логічно викласти історичні факти про вибраний об'єкт, пояснити його культурне значення; по-друге, потренуватися у виразному читанні, правильно розставити паузи в мовленні, керувати силою голосу для виділення важливих аспектів. Результатом роботи стала відеоклекція під назвою «Віртуальний туристичний гід по визначних місцях», де всі поділилися спогадами про подорожі як за кордон, так і рідною Україною, яка сповнена своїми дивами [5].

Класичним методом дистанційного навчання став метод онлайн бесіди, яка активно використовується для всіх вікових груп студентства. Одним із класичних прикладів є патріотична бесіда «Горде ім'я твоє – українець!» до дня захисника України та дня козацтва (14 жовтня). Студенти із запалом виражали своє почуття патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України, демонстрували свою патріотичну зрілість та готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства,

спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів нашої держави.

Окрім стандартної форми проведення виховної бесіди, у рамках заходу відбулася англomовна віртуальна екскурсія до одного з першопочатків української державності – козацького селища «Мамаєва слобода» в Києві, що неподалік НАУ. Насолоджуючись краєвидами цього унікального скансену, дізнаючись про самобутні народні традиції, звичаї, обряди, забуті трудові навички та ремесла, учасники заходу поступово відтворили живу історію величного українського козацтва.

У іншому випадку до методу бесіди викладачі залучили елемент не лише наочної презентації, а й перегляд фільму. До Міжнародного дня боротьби зі СНІДом (1 грудня) викладачі кафедри провели бесіду «Зупини СНІД!». У центрі уваги громадськості проблема епідемії ВІЛ / СНІДу – неспроста, адже Україна має найвищі темпи зростання числа нових випадків ВІЛ / СНІДу в Європі. Студенти зазначили, що існує гостра потреба в акцентуванні уваги молоді на проблемі поширення СНІДу, поглибленні знань про виникнення й природу вірусу, а особливо – про можливі шляхи профілактики його поширення. Незважаючи на безліч інформації про цю хворобу, в суспільстві до цього часу існує безліч неправдивих фактів, які були спростовані під час запропонованого студентам міні-тесту.

У контексті пропаганди здорового способу життя як основного засобу профілактики захворювання, учасники обговорили фільм «Реквієм за мрією» (2000) режисера Даррена Аронофскі. Вживання наркотиків – найрозповсюдженіший спосіб зараження СНІДом, проблема залежності яскраво висвітлена в зазначеному фільмі. Переглядаючи найважливіші фрагменти кінострічки, студенти акцентували увагу на жахливих наслідках наркозалежності, влучно коментували дії головних героїв та наводили приклади з власного життя, наголошуючи, що сучасна молодь проти наркотиків. Підсумовуючи онлайн зустріч, учасники закликали бути дбайливими до себе та слідкувати за своїм здоров'ям. Таким чином, культивуючи метод бесіди, педагог має насичувати цей вид діяльності ще й іншими фрагментами, аби уникнути відчуття «затягнутості» та нудьги у студентів.

Примітно, що при мультимедійності соціальних комунікацій слід активно залучати їх до культурного / національного / державного (не лише індивідуального) життя студентів. Гарною платформою для проведення заходів є Інстаграм. Ілюстративною можна вважати Інстаграм-акцію до Всесвітнього дня здоров'я (7 квітня). Акція була проведена під час піку пандемії COVID-19. Поширюючи гасло ВОЗ 2020 року «Підтримай медсестер і акушерів», учасники закликали прислухатися до медичних працівників і залишатися вдома. Учасники поділилися світлинами і показали, чим вони займаються на карантині під спільним хештегом #WHO2020#supportnursesandmideives#залишайсявдома#кафедраІМПЛ.

Цікавим форматом видається нам відео-захід «Ukrainian Identity in Easter Attributes and Traditions» до свята Великодня. Завданням учасників було зняти

та змонтувати фрагмент відео не лише із своєю участю, але й членів сім'ї. Студенти поділилися інформацією про особливості писанок різних регіонів та унікальність традицій у кожній родині, а викладачі провели майстер-класи з цікавими hand-made ідеями до свята. Учасники довели, що сучасна молодь знає, цінує та підтримує наші національні традиції!

Опановуючи нові форми виховних заходів, не варто відкидати елемент «радіо», тобто видів роботи лише з голосовим записом. При такому виді роботи зазвичай учасники менше хвилюються та соромляться, тому результат може бути щирішим, ніж при особистісному контакті. Наприклад, до Дня матері (10 травня) викладачі й студенти підготували святковий подкаст «Хай мама почує...». Учасники проникливо декламують присвячені мамам твори не лише класиків літератури чи сучасних авторів, а й авторські. Висловлюючи вдячність матерям, диктори «театру перед мікрофоном» стверджують, що зворушливі слова про любов мами точно почують, адже материнське серце здатне перейматися почуттями дітей навіть на відстані! Особливо цінним ми вважаємо відкритість та доступність заходу, адже кожен бажаючий може відвідати подкаст у будь-який час та прослухати треки [10].

Викладачі повинні бути не лише координаторами чи керівниками заходів, але й співучасниками й натхненниками творчості. Маючи на меті продемонструвати приклад і заохотити дітей до втілення своїх ідей на практиці, виключно силами викладачів було проведено літературний відеосалон «Поезія – це завжди неповторність...». Цей захід був приурочений до двох тісно пов'язаних дат – до Всесвітнього дня поезії (21 березня) та дня народження живої легенди, генія слова, невтомної українки з невичерпним джерелом мудрості – Ліни Василівни Костенко (19 березня). До заходу долучилися члени кафедри, у серцях яких поезії Л. Костенко залишили яскравий слід. Кожен учасник заходу записав відео із проникливим читанням поезії поетеси, які потім об'єдналися у спільний відеокліп із логічною послідовністю віршів, у залежності від їх настроєвого компонента [7].

Продовжуючи тему літератури, варто відмітити, що викладачам, які працюють із здобувачами технічних спеціальностей, буває важко залучити таких студентів до гуманітарних тем. Тому аби познайомити дітей із канонами літератури чи програмовими художніми творами, викладачами було залучено вище згадуваний елемент «театру перед мікрофоном». Такий формат дає змогу створити для студентів і для викладачів незвичні умови, перетворитися з учителя на партнера. У результаті такої роботи іноді педагог може відкрити для себе, що декого зі студентів він зовсім не знав, адже дитина здатна «без камер» (на відміну від інших онлайн заходів) проявити більше свій талант, щирість, емоційність. Формат радіоспектаклю зарекомендував себе як дуже продуктивний та максимально цікавий для студентів. Тому учасники «відіграли» цілий театральний сезон. Першою радіовиставою, яка була приурочена до Міжнародного дня театру (27 березня), став уривок легендарного твору Лесі Українки «Лісова пісня». Студенти, майбутня професія яких далека від літератури (студенти Факультету екологічної безпеки, інженерії та технологій), по-новому поглянули на героїв твору Л. Українки, бо на першій зустрічі викладачі занурили молодих акторів у національний колорит українського народу, розкрили значення образів, змальованих у творі. Перед

початком репетицій був проведений кастинг майбутніх виконавців. З великою любов'ю та відповідальністю підійшли до цього заходу студенти, намагаючись відтворити чарівний світ Лесі Українки [8]. Другим спектаклем став уривок за мотивами п'єси Михайла Старицького «За двома зайцями». Надзвичайної популярності п'єси «За двома зайцями» набула після виходу однойменного комедійного художнього фільму у 1961 році, знятого на кіностудії ім. О.П. Довженка. Друга екранізація, вже сучасна, – мюзикл «За двома зайцями» (2003), знятий телеканалом «Інтер» (Україна) теж сподобалась глядачам. Разом із героями комедійної п'єси студенти й викладачі спробували долучитися до цього нетлінного твору мистецтва і перейняти манеру й характер кожного персонажа [3].

Висновки. Концепція виховної роботи є підґрунтям для створення і практичної реалізації різних форм виховної діяльності: радіоспектаклів, віртуальних екскурсій, подкастів, заходів у соціальних мережах тощо. Вищезгадана концепція передбачає орієнтацію на духовну національну культуру, виховання ціннісного ставлення до соціального оточення та самої себе, національно свідомого, високоосвіченого, компетентного, толерантного громадянина-патріота, здатного до саморозвитку та самовдосконалення завдяки сформованим особистісним якостям.

Оновлення та пристосування виховної системи до сучасних вимог надає можливість сформувати всебічнорозвинену гармонійну особистість. Виявлено, що ефективність оновлення виховної системи залежить: від позиції керівників різних рівнів; від здатності створити в академії цілісний освітньо-виховний простір; від моделювання та проектування різних системно-структурних утворень і процесів (система виховної роботи, організаційно-методична система з виховної роботи, система підвищення педагогічної майстерності кураторів, розширення освітньо-виховного простору) та ін. Отже, «розвиток креативного індивіду – це один із пріоритетних завдань вищих навчальних закладів освіти в Україні. Нові тренди в соціоекономічному, політичному та технічному розвитку, як і в концепції освіти, ведуть до виникнення нових вимог до навчання» [11, С. 456].

Література:

1. Будьте здорові! https://youtu.be/LPH_2ZUn0BM
2. Деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок. Лист МОН № 1/9-362 від 16.07.21 року. http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/83135/
3. За двома зайцями. <https://youtu.be/HIg7aqs0sb0>
4. Лучанінова О.П. Виховна система вищого технічного навчального закладу. <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/LUCHANINOVA-O.P.-avtoreferat.doc>
5. Міжнародний день пам'яток і визначних місць. <https://youtu.be/1UARb1TgG98>
6. Пітер Фердинанд Друкер. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80_%D0%A4%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B4_%D0%94%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B5%D1%80
7. Поезія - це завжди неповторність... <https://youtu.be/IgQhQMWdoSk>
8. Радіоспектакль "Лісова пісня" (Лєся Українка). <https://youtu.be/oEpprdWsNwo>

9. Формування національної ідентичності в контексті патріотичного виховання. <https://plastovabanka.org.ua/dumka/formuvannya-natsionalnoyi-identychnosti-v-konteksti-patriotychnogo-vyhovannya/>

10. Хай мама почує... <https://anchor.fm/lies1f5171>

11. Kharytska S., Kolisnychenko A. Features of foreign language competence of future aviation industry engineers // Modern problems in science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 456-459

References:

1. Bud'te zdorovi! [Be healthy!]. Retrieved from https://youtu.be/LPH_2ZUn0BM [in Ukrainian].

2. Deyaki pytannya orhanizatsiyi vykhovnoho protsesu u 2021/2022 n. r. shchodo formuvannya v ditey ta uchnivskoyi molodi tsinnisnykh zhyttyevykh navychok. Lyst MON № 1/9-362 vid 16.07.21 roku [Some issues of organizing the educational process in 2021/2022. on the formation of valuable life skills in children and schoolchildren. MES letter No. 1/9-362 dated 07.16.21]. Retrieved from http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/83135/ [in Ukrainian].

3. Za dvoma zaytsyamy [After two hares]. Retrieved from <https://youtu.be/HIg7aqs0sb0> [in Ukrainian].

4. Luchaninova O.P. Vykhovna systema vyshchoho tekhnichnoho navchal'noho zakladu [The educational system of a higher technical educational institution]. Retrieved from <https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/05/LUCHANINOVA-O.P.-avtoreferat.doc> [in Ukrainian].

5. Mizhnarodnyy den' pam'yatok i vyznachnykh mist' [International Day of Monuments and Landmarks]. Retrieved from <https://youtu.be/1UARb1TgG98> [in Ukrainian].

6. Piter Ferdynand Druker [Peter Ferdinand Drucker]. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80_%D0%A4%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B4_%D0%94%D1%80%D1%83%D0%BA%D0%B5%D1%80 [in Ukrainian].

7. Poeziya - tse zavzhdy nepovtornist' [Poetry is always unique]. Retrieved from <https://youtu.be/IgQhQMWdoSk> [in Ukrainian].

8. Radiospektakl' "Lisova pisnya" (Lesya Ukrayinka). [Radio show "Forest Song" (Lesya Ukrayinka).]. Retrieved from <https://youtu.be/oEprpdWsNwo> [in Ukrainian].

9. Formuvannya natsional'noyi identychnosti v konteksti patriotychnoho vykhovannya [Formation of national identity in the context of patriotic education]. Retrieved from <https://plastovabanka.org.ua/dumka/formuvannya-natsionalnoyi-identychnosti-v-konteksti-patriotychnogo-vyhovannya/> [in Ukrainian].

10. Khay mama pochuye [Let mom hear]. Retrieved from <https://anchor.fm/lies1f5171> [in Ukrainian].

11. Kharytska S., Kolisnychenko A. Features of foreign language competence of future aviation industry engineers // Modern problems in science. Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference. Vancouver, Canada. 2022. Pp. 456-459.